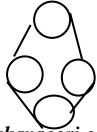

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

June 24, 18: Penitiko 4 [Penetost 4]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni vukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A.I Samuela 17:1a-4-11: *Nai matai kei nai karua ni Samuela e dua ga nai vola balavu enai vola vivigi [scroll]. Ea qai wasei ga e muri me vakarawarawataka na kena volai ka maroroi me veirauti ka rawarawa na kena wiliki. Na vuna ga ni kune vakawasoma kina na yacai Samuela me vaka ni baleti koya ga nai vola; e rairai ni a vakaitavi ena kena volai ena 1375 se 1220 BC/BCE. E nanumi ni levu ea vola ko Samuela, ia eso na tikina e vakaitavi kina ko Necani na parofita kei Kata [I Veigauna 29:29]. Nai naki ni vola me volai kina nai otioi ni Dauveilewai ko Samuela, [nai balebale ni yacana :sa vakarorogo Kalou-I Samuela 1:20]. Ea tukuna na veisau levu e yaco mai na Nona veiliutaki na Kalou [theocracy], ki na nodra a kerea na Isireli mera sa vakatui [monarchy]. Ia e dei tu ga na nodra vakabauta ni nodra Kalou ga ko Jiova e veiliutaki ka sai Koya talega na nodra Tui. Ia, me dua ga na tamata me vakayacora nai tavi ni veiliutaki se nai tavi vakatui me vakataki ira na vo ni veimatani tu ka ra tiko tikivi ira. Dina ga nira sa vakatui, ia me dei tu ga na nodra vakaliuci ka vakararavi tikoga vei Jiova; e dua na kenai vakaraitaki vinaka ko Tevita na Tui ka duidui sara mai vei Saula nai matai ni tui. Nai matai ni tui ko Saula ka sega soti sara ni vinaka na nona veiliutaki, kei nai vakavakarau ni tui rogo ka dokai ko Tevita, ka sa nodrai nuinui na Isireli. Mai vei Tevita sa yavutaki kina na nodra bula ena kena buli cake na vakasama vakaMesaia me vaka era a parofisaitaka mai na parofita, kei ira nai apositolo ka sa mai vakadeitaka na Lotu vaKarisito ni sai Jisu ga sa kawa mai vei Tevita. Sa matata sara ena vakasama vakaJiu nira namaka tikoga e dua na Mesaia me mai veisereki ka sa kenai balebale nira sega ni vakabauti Jisu ni sai Koya na Mesaia era namaka. II. Ke tiko na nomu gauna mo wilika kece nai vola nei Samuela ka rogoca kina nai talanoa ni nona cakacaka na Kalou ka vakayagataki ira na Nona tamata me yaco kina na Nonai naki. Vakatotolo ga na wasei ni I Samuela: 1-7:Sa baleta na bula nei Samuela, kei na nodra ravuravu na meca, kei na nodra kerea na Kalou me vukei ira. 8-15:35: Sa buli Saula me tui ko Samuela, kei na nodrau vakaitavi vata na tui kei na luvena ko Jonanaci enai valu. Ia, ea sega ni taucoko na nona vakarorogo Vua na Kalou na tui ko Saula. 15:35-31:13: Ea buli ko Tevita me Tui ko Samuela, ea sega ni bau kila ko Saula na veibuli sa yaco oqo. Ea tekivu me rogo ko Tevita ena nona a vakadrukai Koliaci na qaqa ni Filisitia. Ka sa rogo vakalevu ko Tevita ena nona veiliutaki enai valu, me vaka ni sa dauqaqa ena nona ravuravu, ia sa sega ni rogo levu ko Saula. Sa sigema ko Saula ni sa rogolevu mai ko Tevita me vaka na nodra seretaka voli na goneyalewa ni Isireli: ‘Sa vakamatea ko Saula e 1000 na meca, ia sa vakamatea ko Tevita e 10 na udolu na meca [29:5]. Sa dro voli ko Tevita mai vei Saula, ka kauti ira yani na nonai lawalawa ki Filisitia. Erau a vakamatei ko Saula na tui kei Jonacani na luvena ena nodrai valu kei ira na Filisitia. Sa dei tu ga na lewa ni Kalou ena veika me baleti*

Tevita, ko ya me sa tui Isireli. Ea kaya na Kalou vei Samuela, 'Au sa cati Saula ka'u sega ni vakatara me tui tikoga e Isireli. Kakua ni yalobibi tiko me baleti koya...lako vei Jese ena koro ko Peceliema baleta ni'u sa digitaka e dua vei ira na luvena me tui' [I Samuela 16:1].

I Samuela 17:1-49: Ko Tevita kei Kolaiaci [Koliaci]: I. A sa lumuti Tevita me Tui ko Samuela, me sosomitaki Saula ni sa ca ena mata ni Kalou. II. Sa vakasamataka vakabibi ko Jese ni sa lumuti oti na luvena gone taudua me tui, ia sa kila ga ni oqo na veidigitaki nei Jiova na nodra Kalou na Isireli ki vua na luvena. Ko Tevita na luvena e gone damudamu, matavinaka, dauvakarorogo ka titobu na nona vakabauta na nona Kalou. Me vaka ni nona Kalou ga sa dau vukei koya me sai 'vakatawa vinaka' ko ya me vakamatea rawa na manumanu kila ka ra a via vakamatea nona sipi. III. Dina ga ni sa kila ni sa na Tui ena dua na gauna, ia sa dodonu me vakayacora tiko ga nai tavi vakavuvale; sa sega ni beca talega ko Tevita. Sa talai koya yani ko Jese me la'ki sikovi iratou na tuakana ena buca ni valu ka kauta na kedratoui vaqa. Meda kila ni ratou sa kila oti tu na tuakana na veilumuti a vakayacori vei Tevita, sa rawa nida siqema na nodratou vuvutaki koya ena dua na yasana se eratou via taqomaki koya me kua ni yaco vua e dua na leqa. Ia ena nodratou sota vakaveitacini e da kila kina nai vakarau ga ena 'matavuvale', ni ra dau tokoci na gone sara ka dau rogo e so na vosa vei ira na gone me vaka era sega ni taleitaka na tuakana...eda sa kila nai vakarau oqo ena vuvale. IV. Sa rogovaki tiko ena buca ni vala e dua na tuwawa [Tiko/Lekutu 13:32-33] ni Filisitia sa bolelira na sotia ni Isireli, ke tiko e dua na tamata qaqa me rau vala kaya. Sa kenai vakarau ena gauna ko ya, me rau vala e rua vakaoqo, o koya ga sa qaqa sa na okati me sa vakadrukai ira kece na meca. E rawa talega meda raica ena bula nei Koliaci nai vakarau ni dokadokai koya ka dau nonai naki ga me vakamaduatiki ira se vakalialiai ira na lalai se malumalumu. *Ena gauna oqo sa dau vakatokai ena vosa vakavavalagi na 'bully' se na 'bullying' sa dua nai vakarau e kune vakalevu e koro ni vuli, vanua ni cakacaka ka dau yaco kina na mate.* Oqo nai vakarau nei Koliaci ka da raica ena nona levu, tuwawa, vakarau ni nona vosa sa mai 'bullytiki' ira na sotia ni Isireli. Ena dua tale na vakasama, na nona vakasaurarataki Tevita na Tui ko Saula me daramaka na nonai sulu vakaivalu ka sa rui levu sivia sa vakatale ga e dua na 'bully', se vakaevei...qai veitalanoataka mada! Ko Tevita ni a solia oti ga nai vaqa vei Iliapi na tuakana, e a lako sara yani ki na buca ni valu me la'ki raica na qaqa ni Filisitia ni sa dau lako sobu mai me bolebole. Sa sega ni dua na Isireli me doudou me vala kaya na tuwawa ko Kolaiaci. IV. Dua tani na rai nei Tevita, sa dina e tuwawa levu wale ga, ia e rawa vua me vakamatei koya me vaka ga na nona vakamatea na laione kei na pera. Ko iratou na tuakana kei ira na sotia era sega ni vakauqeti koya me boleka ka vala kaya na tuwawa oqo, ia me lesu ga ka la'ki vakatawa na sipi. Sa cikeva ga ko Tevita ena yalo e bolebole

me lako yani vei Saula na Tui ka vakaraitaka vua na nona gagadre se bolebole. Eda sa raica oti e cake ni dina ga ni vakarota na Tui ko Saula me daramaki vua na nonai yaragi ni vala vakatui, sa rui levu vua ka sega ni yavala rawa kina baleta ni sa levu ka bibi. Sa boletaka ga ko Tevita na Kalou ko Jiova kei na nonai rabo! “*Ko Jiova ko Koya sa vakabulai au mai na liga ni laione kei na liga ni pera, ena vakabulai au ko Koya ena ligana na kai Filisitia ogo.*” E lima ga na vatu e tiko ena taga, a vakayagataka ga ko Tevita nai matai ni vatu [na lima na vatu sa kenai balebale e 5 nai vola nei Mosese, na Lawa se Vosa ni Kalou –Torah- sai koya na yavu ni vakabauta ni matatamata na Isireli, sai yaragi ga nei Tevita me valuta kina na qaqa ni Filisitia. Sa dusia ga mera kakua ni nuitaka na kaukauwa ni yaragi kei na ose [Same 20:7], ia me vakayagataka na kaukauwa ni Vosa ni Kalou me vakarusa na meca. V. Ena vakabauta nei Tevita kei na nonai rabo sa lauta na yadrena na qaqa ni Filisitia ka bale sobu kina ka mate. Sa vakayagataka ga nai seleiwau nei Kolaiaci me musuka na domo ni tuwawa ka kauta yani na uluna mei toki ni valu vua na Tui ko Saula [e tautauvata li kei ira na ISIS se batikadi-terrorists- e ra musuka na ulu ni meca, vakaraitaka ena biau livaliva -social media- me raica ko vuravura se sega?]; era sa dro na sotia ni Filisitia. Sa cemuri ira na sotia ni Filisitia ko ira na sotia ni Isireli ka yaco sara ki Kaca na koro nei Kolaiaci. Sa gone ga ko Tevita ka sega ni sa rauta me watina na luvei Saula na Tui ka yalataka. Sa qai matai ni gauna merau sota ko Saula na Tui kei Tevita; sa tekivu kurabuitaka ko Saula na nonai vakarau na cauravou lailai ogo kei na nona qaqa, vakauasivi na nona vakabauta na Kalou ko Jiova. Sa dua nai vakaraitaki ni cauravou vakabauta vei keda ena gauna kecega, ka dodonu meda vakasamataka vakabibi ka vakamuraia.

B. Nai Vakamacala ni Same: Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, na nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka me me veivuke. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata... meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuki [Penteteuch-pente-5 teuch- nai vola]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai akatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same ogo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa

vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro[Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same ogo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame ogo. 6. Na Same 139 e tiko enai ka lima ni wasewase [107-150], qai raica na kenai vakamacala e cake.

Same 9: Same 9:9-20: Sa volai na Same ogo na noda qaqa ko Tevita mai vei Kolaiaci kei ira na kai Filisitia. Ena gauna dredre ni nodra vakalolomataki se vesuki enai vesu ni meca se ca, sa dredre na lako tani mai kina. Ia sa gauna talei ga ni kena vakadeitaki na vakabauta kei na nona rogoca na Kalou na tagi ni tamata e gadreva na veivagalalataki. Sa lako mai na Kalou nai vurevure ni bula kei na veisereki mai na liga ni meca. Na lewa ni Kalou ena tara talega nodra bula na dauveivesuki se veivakabobulataki. Ni kere veivuke na tamata vesuki Vua na Kalou: *”I Jiova ni tucake, me kakua ni gumatua na tamata... I Jiova mo ni vakarerei ira...mera kilai ira na lewe ni veivanua nira tamata walega.”* Sa veivuke na Kalou, me vaka sa tusanaka ko Tevita, sa nona na qaqa ni ravita ka vakabauta na Kalou: *“Au na vakavinavinaka vei Jiova ena yaloqu taucoko; au na tukuna kecega na Nomuni cakacaka e veivakurabuitaki.”*

C. Ai Vakamacala me baleta nai vola nei Paula vei ira mai Koronica

Nai vavakoso mai Koronica e tauyavutaka ko Paula ena 50 AD/ACE ni oti na nona veisiko ki Aceni [Cakacaka 18:1-7]. Na yavu ni vavakoso ogo na vunau nei Paula vei ira na Jiu ena nodra vale ni lotu, ka so vei ira era a veisau taumada [Cakacaka 18:8]. Nai vola nei Paula ki Koronica ea volai mai Efeso enai ka tolu ni nona kaulotu ko Paula [Cakacaka 19:1-20:1], rauta na 55AD/ACE. Dina ga ni vakatokai mei matai ni vola, ia ea sa volavola oti ko Paula ki nai vavakoso ogo [5:9], ka saumi talega mai, [7:1] ka sa tiki ni vola ogo nai sau ni taro ni vavakoso ogo. E dua na koro levu ko Koronica kai kekekele ni waqa, e tiko ena ceva kei Kirisi. Sa sinai talega ena kena veilasa ka tiko kina na veikalou eso ka vaka kina ko Afarodaite [Aphrodite], na kalou yalewa ka qaravi ena dauyalewa [prostitution]. Ni a yaco me dua na koro ni vakacegu vei ira na sotia mai Roma, ka sa tubu vata kina vakalevu nai valavala ca. E na vosa vakaviti e dau kainaki ko Koronica ni ‘koro ni ca,’ sa dina sara ni koro ni ca. Enai I Koronica sa taumada ni vunau kina ko Paula, ka so vei ira sa lotu era sega ni duavata kei na veika sa vunautaka ko Paula se na kena vakadewataki, ka vakavuna na nodra taroga eso na taro,dua me baleta nonai apositolu;na tawase vakalotu; qaravi ni kalou tani;na bibi ni loloma;na bula ni tucake tale mai na mate. Enai II Koronica sa bibi na veikauwaitaki vei ira sa lotu malumalumu; na bula dauloloma me solia kece ena vukudra na vakaloloma me vaka sa vakayacora ko Jisu ena lomani vuravura ena kauveilatatai. Sa bibi me vagolei ira na tamata vei Karisito veitalia ga ena nona malumalumu vakayago, ka ni qai veiqaravi vakavinaka mai na dela ni nona malumalumu.Sa gadreva dina ga na Kalou meda kunea na bula ena yacai Jisu ka tukuni koya tikoga [5:18-19].

2 Koronica 6:1-13: Ena 5:1-2 eda taroga kina na taro ni bula vata kei na Turaga ko Jisu Karisito: Eda bula tiko ena yago vakayago? Se na veisau ki na yago vakayalo? E na wase 4-5:1 eda goleva kina ni bibi me matata ka dodonu na noda taura vakavinaka na duidui ni vakasama vaKirisiki ko ya na ‘sereki ni yalo ni sa mate na yago’ [immortality of the soul] kei na vakasama vaKarisito na ‘tucake tale ni yago’ [resurrection of the body]. Na nodai nuinui na tamata vakabauti Jisu Karisito ni da na vakaisulutaki ena yago vakayalo. Na yago vakayalo oqo ena solia ga na Kalou ka sa vakadeitaka [guarantee] na Yalo Tabu ni na noda dina na yago vaKalou ko ya. Eda a raica tale kina na ‘yagoi Jisu’ ena nona sa tucake tale mai na mate. II. **2 Koronica 6:1-13: I.** Ko ira mai Koronica era sa rogoca nai Tukutuku Vinaka, ia era sa vakawaletaka ga. Era sa vakaleqai mai vei ira nai vakavuvuli vakailasu ena nodra vakasesei ka mera waraka tale e dua na gauna vinaka mai muri. Sa dusia ko Paula, “... raica oqo na gauna ni veivinakati, raica, na siga ni bula e daidai oqo.” Me kua na wawa se lokuyara, ni kua ga me ia kina na taro bula ka ciqomi Jisu me nodra dui Turaga kai Vakabula. Sa lako oti mai ko Jisu Karisito, ko koya na Bula, sa mai dusia na sala ki na bula tawamudu se ko koya ga sa Sala Koya. Ko koya [Paula] kei ira nai apositolo era sa vunautaka na dina oqo. Sa sega tale na gauna ni wawa, me kaya edua ‘wawa’ mada, ni mataka se macawa mai oqo, segai! E daidai ga na siga ni bula! III. Nai tukutuku kece nei Paula, sa tukuni Jisu ga nai Vakabula. Ia, ko koya sa vakabauta, sa dodonu me dau tukuni Jisu ni sa Turaga kai Vakabula. Sa yaco me bula vakaivakarau [disciplined life] na nona bula ka vakaiyaragitaki koya me vaka e dua na sotia i Karisito, [raica na Roma 13:2; II Koronica 10:3-5; Efeso 6:10-18]. IV. Sa dua na ka talei na noda veikilai kei Karisito, sa daukauwaitaki keda, ka veitalia ga na ka e nanuma ko vuravura kei na veika era kaya na tamata. Ko Paula sa tudei ga vei Karisito, veitalia ga ni ra vosa vakacacataki koya se vakabekabei koya se vakalagilagi koya na tamata. V. Mera dolava tu na yalodra vei Karisito na kai Koronica, dina ga ni a tonotonomata e so na vosa ea cavuta e liu, ka so era sega ni ciqomi koya kina. Sa dau veivakavulici vakadodonu ko Paula baleta ga ni lomani ira vakalevu, ka gadreva mera vakabulai. Ko Jisu Karisito ga ena vakadodonutaka na bula, ka sai Koya ga meda vakararavitaka kina na noda bula ka kakua sara enai noda vakabibitaka nai le vakatamata.

D. Ai Vakamacala lekaleka me baleta nai vola se Kosipeli nei Marika: *O cei ko Marika? E tolu na yacana: Marika [Marcus] na yacana vakaLatini [Roma], Joni se Jone [Johannan- God has shown grace-Sa vakaraitaka na Kalou nona loloma savu], na yacana vakaIperiu kei Kolobodatoluse [Colobodactoluse -stubby fingers-qaqalo lelevu ka lekaleka] na yacana vaKirisiki. Na yaca Jone Marika e yaca vakayagataki vakalevu [common names] ka so na gauna e nai VT e vakayagataki ga e dua na yaca, Jone se Marika, ena yaga me vakuri tale na yacana baleta ga ni vica tiko na Joni se Marika se Joni Marika enai VT kei na i tukutuku ni lotu*

taumada. Ko ira na DauniVT e duidui na nodra i vakamacala me baleta na yaca Jone Marika. Baleta ni dau kacivi ena yacana vakaRoma Marika, e rairai e dua e toka vinaka. Eda kila ga ni dua na vale levu nei tinana ko Meri e Jerusalemi era dau soqo kina ko Jisu kei na nona tisaipeli kei ira na vakabauta. [Na cauravou a tomani Jisu kei iratou na tisaipeli ki Kecisemani [Marka 14:51,52] e dreti laivi vua nai tutuvi ka ni luwaiwale tu...e rairai e dua ga e yadra cecekala mai me tiko ga ena gauna ni masumasu ka rogoca tiko na masu nei Jisu niratou a moce na tisaipeli, e rairai eratou lako mai nona vale ko Jisu na nona tisaipeli]. Ko ira na lewe 120 era a tiko ena dua na vale levu, na vale a ceguvi iratou kina ko Jisu ena Yalo Tabu [Joni 20], se e a sovaraki kina na Yalo Tabu [Cakacaka 2:1ff]; na vale ni soqo ni sa tucake tale mai na mate ka rairai kina ko Jisu. Sa rairai o koya ga na vale oqo nei Meri kei Jone Kolobodatoluse Marika. A vola ko Joni Marika [Cakacaka 12:12, 13:13] nai tokani nei Panapasa kei Paula. Dina ga ni rau a veileti kina ko Panapasa kei Paula, e muri sai tokani nei Paula, ni a vesu tu mai Roma [Kolosa 4:10; Filimoni 24; 2 Timoci 4:11]. A volai mai Roma ena loma ni 55-65 AD/ACE kai matai ni Kosipeli a volai. Baleta ni a volai mai Roma, e nanumi ni yu ni tukutuku nei Marika ko Pita, nai tokani ka tisaipeli nei Jisu. E a nanumi taumada me vakatokai ga me Kosipeli nei Pita. E vica nai tukutuku me baleti Pita, vakauasivi nona malumalumu, me vaka na ‘Lako tani ki dakuqu, Setani...’ [8:33]. Ko Maciu e vola na bibi ni nona vakatutusa ko Pita, Maciu 16 me baleta ni ko Jisu na Karisito, na Luve ni Kalou kei na vakasama ni vei Pita a kaya kina ko Jisu, ‘ena dela ni vatu oqo au na tara kina nai soqosoqo lewe ni lotu.’ [E duidui na vakadewa ni tikina oqo mai na Lotu Katolika vakaRoma kei keda na veimatalotu eso [Protestant churches]. O Pita e a sota ga kei Jisu mai na nona veipapitaisotaki ko Joni; a papitaiso talega kina ko Pita. Mai na Joritani ga e tekivu kina na Kosipeli nei Marika, na vanua ga ka tekivu kina ko Pita. E sega enai vola nei Marika na i tukutuku ni sucu nei Jisu se na nona gauna ni gone, ia sa tekivusa sara ena nona tukuna na Matanitu ni kalou ka laki tini ena kauveilatai. Nai tinitini ni vola ena wase 16 e veiletitaki vakalevu, e tolu na kena nanuma: 1. Yala ga ena 16:1-8 ena dua nai yatuvosa ka sega ni vakaoti baleta ni tini ga ena ‘afraid of...’ rerevaka..’sa qai tini vinaka e muri vei ira eso me vaka e volai ‘niratou sa rere’. 2. Vakuri ena 16:9-20 ka sa matata vinaka ni kau mai na veivakasama oqo e muri sara me taucoko kina na vakasama me vaka na vo ni Kosipeli, ko ya me tini ena tucake tale, na qaqa ni sa rairai veiiratou na tisaipeli, na nona kaucake ki lomalagi, na yalataki ni nona na lesu tale mai kei na nodratou talai me tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai. 3. Ka tolu ni otioti e vakuria ga na tikina e 8, ena 9 kei na 10 me vaka oqo: ‘Eratou sa lako yani vakatotolo na marama ka tukutuku vei Pita kei iratou nonai tokani na vuku ni veika sa yaco. Sa oti koya, sa talai iratou na nona tisaipeli ko Jisu ki na tokalau kei na ra me tukuna nai tukutuku tawa mudu ka savasava mera rogoca na tamata ka vakabulai kina ka tawa mudu’. Baleta ni vakaoqo na kenai tinitini, eso na vakavakatu e lako mai: 1. Ni sega ni vinakata ko Pita me dusi ni taleitaki koya taudua ga ko Jisu [favour] ka tukuni na veika baleti koya me vaka ni a rairai taudua ga vua ko Jisu [IKoronika 15], e a dresuka laivi. 2. E so era kaya ni rairai kama na kenai otioti ena kena kama ko Roma...oqori e so ga na vakasama ena veigauna. Ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. E sega ni vakabibitaka ko Marika nai vakamacala se nai vakavuvuli nei Jisu, ia sa levu ga nona vakabibitaka na cakacaka ni veivakabulai nei Jisu. Nai naki levu ga ni Kosipeli nei Marika me tukuna se ko cei oqo ko Jisu, bibi na nona cakacaka ka vica ga na nonai vakavuvuli me vaka eda raica ena wase 13. Ko Jisu a lako mai me veivakabulai ka solia nona bula ena vukuda na lewe vuqa [10:45].

Marika 4:35-41: I. ‘Me ruru mai na cava, ka maravu talega na wai’, oqori na cakamana sa vakayacora ko Jisu. Na drano mai Kalili e rauta e 680 na fute mai ki na dela ni wai [680 feet below sea level] ka wavokita na veidelana cecere. [Na drano oqo e drodro sobu ki na Waitui mate ka tiko sara e cake nai yalayala ni wasawasa [below sealevel] sa rauta ga me tuituina ni sega ni drodro ki na dua tale na vanua, ia sa lako cake ga na kena kabu ki lagi]. Sa dau vakasauri na liwa ni cagi kaukauwa, ka dau viko ena drano, ka rawa ni veivakaleqai ena cudru ni kena biau. Sa oca na yago ena veiqaravi, sa vakatikitiki ko Jisu kei iratou na tisaipeli ki tai kadua me rawa ni ratou vakacegu mai na Nona veivakavulici kei na cakacaka ni veivakabulai vei ira na lewe vuqa. Oqo e dua ga na vakacegu lailase na reterete [retreat]...vakacegu na yago, veitalanoa [reflection] ka vakavakarau

[planning] enai lakolako e tarava. II. Sa davo ka vakacegu koto na Turaga ena muaimuri ni waqa. Eratou a vakayadrata vakasauri na Turaga na tisaipeli ni ratou sa rere ka taqaya vakalevu ni sa kaukauwa mai na cagi ka voravora mai na wai, eratou sa gadreva na Nona veivuke. Eratou sa vakayadrati koya, *“Vakavuvuli ko sa sega beka ni kauwaitaka ni datou sa voleka ni mate?”* [FNV]. III. Mai na rerevaki ni bogi, na cagi vakacevaruru, na ua lelevu vakadomobula, sa cavuta ko Jisu na vosa ni veivakacegui, *“Mo cegu, mo maravu mai.”* Sa yaco na bula. Sa kaya tale ko Jisu, *“Dou sa rere ena vuku ni cava? E vakaeveri sa sega na nomudou vakabauta?”* Sai koya beka ko ya na veika meratou kaya na tisaipeli eratou sa dau tiko vata kei Jisu ena dua na gauna balavu oqo? Eratou sa sega beka ni kilai Koya sara vakavinaka? Sa bibi talega ni sa taroga tale ko Jisu na nodratou vakabauta...e dua na taro sa na tarogi tikoga ni voravora, dredre me vosoti na voravora ni lakolako! IV. Era sa vakatataro na tisaipeli, se ko cei ko Jisu ka ni sa vakamaravutaka na wai ka talairawarawa talega Vua na cagilaba; sa tokadei tale na nodratoui cegu ka oti yani na rere, niratou sa qai kila sai Jisu ga oqo... *‘Sai Koya beka na Luve ni Kalou?’* Ko ya sa dua na taro vinaka. *‘O cei li oqo sa talairawarawa vua na cagi laba kei na ua ni wasawasa’*. O koya ga a bulia sa lewa na veika kecega...sa dusia ga na noda raici Jisu vou tale ena dua na rai vou! *“Mo cegu, mo maravu mai! sa dua na vosa totoka ni veivakacegui me vakamaravutaka na bula e sinai ena cagi kaukauwa ka vakacevaruru, se vakaeveri?”* V. Eda dau vakayagataka vakalevu na vakasama ni tara na bula na cagilaba, na dredre ni bula e gadrevi vakalevu sara na vosa ni veivakacegui nei Jisu!

3. Na sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegesis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataka ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc., se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu?

E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo